

Hyviä lasten kuulemiskäytäntöjä

lainvalmistelutyössä

KT, opetusneuvos Kirsi Alila

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Yleissivistävän koulutuksen ja varhaiskasvatuksen osasto

LAPSEN OIKEUKSIEN ILTAPÄIVÄ

Lapsen oikeudet ja osallisuus

16.11.2015

Valtiovarainministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

VAIKUTA VARHAISKASVATUKSEEN

Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessissa

- OKM työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13
- OKM laajapohjainen työryhmä (7.12.2012 - 28.2.2014) => tehtävänä oli valmistella päivähoidon koskevien säädösten uudistamista
 - valmisteluryhmä => tehtävänä koota ja analysoida tutkimus- ja arviointitietoa sekä kuvata kansallisen ja kansainvälisen toimintaympäristön muutos- ja kehityssuuntia sekä näiden pohjalta tehdä ehdotuksia työryhmälle
- Valmisteluryhmän toimesta kuultiin vuodenvaihteessa 2013 – 2014 varhaiskasvatuksessa olevia vanhempia ja lapsia
- Kuulemisen tuloksia tarkoitus käyttää varhaiskasvatusta koskevassa säädösvalmistelussa ja laajemmin myös varhaiskasvatuksen kehittämisen tärkeänä taustatietona
 - Yhteys päätöksentekoon

LAKITYÖRYHMÄN JULKAISUT

- [Kohti varhaiskasvatustalakeia. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti](#)
Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä
2014:11
- [Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmisteleavan työryhmän tueksi](#)
Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä
2014:12
- [Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia](#)
Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä
2014:13

LAPSEN KUULEMINEN JA ÄÄNI

- Nuorimmat lapset haasteellisia ”kuultaviksi”
 - jäävät usein sivuun, koska heidän päätellään olevan liian nuoria tai osaamattomia ilmaisemaan oikeuksiaan ja ääntään (Pascal & Bertram 2009)
- Lähtökohtana ajatus: lasten mielipiteisiin ja tulkintoihin paneutuminen voi tarjota aikuisille ja päätöksentekoon uusia oivalluksia siitä, mitä lasten elämä on ja millaisia merkityksiä lapset sille antavat
- Monitieteinen lapsuuden tutkimuksen näkemys lapsesta ja lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä, joka vaihtelee historiallisesti, ajallisesti ja paikallisesti
- Lapsi toimijana => lapsi kompetenttina (James 1998, Kampman 2004, Onnismaa 2010)
- Lapsi kansalaisena, aktiivisena, vaikuttajana, lapsen oikeudet ja velvollisuudet, demokratia (Dahlberg ym. 2007; Pascal & Bertram 2009)

LAPSEN KUULEMINEN JA ÄÄNI

- **Lapsen vaikutusmahdollisuudet varhaiskasvatuksen arkeen ja ympäristöön**
 - miten lapsen ääni / mielipide saavutettavissa
 - miten lasta ääntä ja mielipidettä tulkitaan
 - luonnollisuuden ja realistisuuden kehys
 - kuulemisen prosessi/autenttisuus (Alasuutari 2014)
 - relationaalinen tulkinta
 - merkitys tilanneyhteydessä (Spyrou 2011)
 - lapsen kuuleminen tapahtuu aina aikuisen tulkintakehikon kautta (Komulainen 2007)
 - haastaa aikuisen reflektiivisyyteen oman toimintansa suhteen ja kyseenalaistamaan omat uskomuksensa ja ajattelunsa (Cook & Hess 2004)
 - kehitystrendit: asiakaslähtöisyyden korostuminen => lapsi ja vanhemmat osallisina yhä enemmän + pedagogiikan korostuminen

LAPSEN KUULEMINEN JA ÄÄNI

- **Osa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja sen kehittämistä**
Rakenteita, pedagogisia suuntauksia ja menetelmiä:
 - Reggio-Emilia (Rinaldi 2005)
 - Oppimisen tarinat –menetelmät (Uusi-Seelanti, Carr & Lee 2012)
 - Suomessa lapsinäkökulman ja lapsikeskeisyys painottui 1990 –luvulta lähtien (Niikko 2009, Niiranen & Kinos 2013)
 - Kerronnallisen pedagogiikan periaatteet ja lasten kerronnalliset oikeudet (Estola & Puroila 2013)
 - Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat (Alasuutari 2012; Alasuutari & Karila 2009)
- **Toteutus:**
 - arkisessa vuorovaikutuksessa => tieto lapselta ja lapsesta
 - tutkimuksellisuus
 - ⇒ tuottaa lasten merkityksiä aikuisille
 - ⇒ haastaa aikuisia oppimaan!

LASTEN KUULEMINEN VK- LAINSÄÄDÄNTÖPROSESSISSA

- Suunnittelusta, toteutuksesta ja raportoinnista vastasivat professorit Kirsi Karila, Tampereen yliopisto ja Maarit Alasuutari Jyväskylän yliopistosta
- Raportti ”*Päivähoito ja varhaiskasvatus lasten silmin*”
- Tutkittiin miten lapset varhaiskasvatusinstituution keskeisenä toimijaryhmänä jäsentävät arjen käytäntöjä ja toimintaympäristöään
- Mukana perhepäivähoito, päiväkodit ja esiopetus
- Aineistona 48 lapsen haastattelu (24 haast) + lasten ottamien valokuvien (200) pohjalta käydyt keskustelut eri puolilta Suomea (7 kuntaa)
- Keskustelut ja haastattelut käytiin lasten omien opettajien ja hoitajien kanssa
 - vuorovaikutuksellisuus ja joustavuus, toiminnallisuus
 - laadullinen lähestymistapa => maksimaalisen variaation periaate => yleistettävyyys
- Lapset 2-6 -vuotiaita

MITÄ LAPSILTA KYSYTTIIN

- Valokuvaus paikoista ja asioista
 - jotka mieluisia
 - joista lapsi ei pidä
 - jotka lapselle tärkeitä
- Miksi ovat hoidossa/varhaiskasvatuksessa?
- Mikä ero on kotona ja varhaiskasvatuspaikassa olemisessa?
- Mikä aikuisten toiminnassa on lasten mielestä tärkeää varhaiskasvatuspaikassa?
- Miten varhaiskasvatuspaikkaa tai sen toimintaa voisi parantaa / muuttaa?

LASTEN KUULEMISEN TULOKSET

- Tulokset vahvistavat merkitystä lasten kuulemisen merkityksestä
- Lapsilla kokemusasiantuntijoina tärkeitä näkemyksiä varhaiskasvatuksesta
 - hyödyntäminen varhaiskasvatuksen kehittämisessä
- Lapset ymmärtävät päivähoidon työvoimapoliittisen tehtävän itsestään selvänä asiana
- Lapset korostavat toiminnassa kaverisuhteita, leikkiä ja aktiivista toimintaa
- Toimintapäivä näyttäytyy kahdenlaisena: toiminnan mahdollisuuksina (tarjoumat) / rajoituksina

LASTEN KUULEMISEN TULOKSET

- **Lasten kommentit asettavat selkeitä vaatimuksia**
 - varhaiskasvatuksen ja lasten toiminta- ja oppimisympäristön kehittämiseksi
 - lasten kanssa toimiville aikuisille
- **Lapset odottavat henkilöstöltä hoito-, vuorovaikutus- ja pedagogista osaamista**
- **Lapset kertovat, että aikuisten tulee**
 - hoitaa heitä (turvallisuus ja ruoka)
 - luoda toimivia ja lämpimiä vuorovaikutussuhteita lapsiin
 - kyetä näkemään lasten toiminnalliset ja kehittymisen tarpeet
 - luoda sellaisia oppimisympäristöjä, joissa lapset voivat ylittää osaamisensa rajat
 - luoda mahdollisuus oppimiseen (esiopetus)

LASTEN NÄKEMYKSIÄ JA MERKITYKSIÄ

Valokuvat saivat merkityksensä lapsen puheen kautta

Miellyttävät asiat

1. **Leikkiminen** ja leikin mahdollisuudet merkityksellisiä ja tärkeitä lapsille

=> sukupuolittuneisuus

2. **Liikkuminen** ja liikkumisen mahdollisuudet sisällä ja ulkona

=> karkeamotoriikka: juokseminen, pelaaminen, riippuminen, kiipeily, jännitys! kiellot!

=> ei sukupuolittuneisuutta kuten leikissä

3. **Askartelu**

=> kivaa/ei-kivaa, oma-aloitteisuus vai toiminta itsessään

4. **Oppiminen**

=> eskaritehtävät, tärkeät paperit, kalenteri

LASTEN NÄKEMYKSIÄ JA MERKITYKSIÄ

Ikävät asiat ja paikat:

1. Nukkari ja sänky (pääosin 4v +)

- nukkuminen, lepäämisen kesto, ei niinkään nukkuminen sinänsä
- vaateet olla paikallaan, *"ikinä ei saa nostaa päätä"*

2. Rutiinit ja säännöt

- aamupiiri, istumapenkit
- ohjatut toiminnot
 - oman ruumiin kontrolli ja liikkumisen rajaaminen,
 - lasten hallitseminen: lapsi ei saa itse päättää missä ja kenen vieressä istuu, kenen kanssa toimii ja leikkii
 - kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä sääntöjä pidetään hyvinä

3. Fyysinen ympäristö

- wc, eteinen, (haju, likaisuus, pukeminen, riisuminen), leikkitilojen pienuus, rauhallisuus/rauhattomuus, vaarallisuus, epämiellyttävyyys, "oma paikka", esteettisyys

LASTEN NÄKEMYKSIÄ JA MERKITYKSIÄ

- Varhaiskasvatus mediavapaa vyöhyke, vrt. koti
- Kotona ”vapaampaa”, ”*kotona saa painia, täällä ei saa*”
- Lasten odotukset toiminnalle ja aikuisille
 - humoristisuus, vihjeiden antaminen aikuisille (lapset taitavia vallitsevien kulttuuristen olettamusten ja käytäntöjen havainnoitsijoita)
 - aikuinen ei tartu lapsen huumoriin, haasteellinen vuorovaikutus
 - lapset tietoisia siitä, että heidän odotuksensa eroavat aikuisten näkemyksistä, normeista. Lapsen odotukset, ehdotukset, ideat törmäävät aikuisen ”todellisuuteen”.
 - toiminnallisuus (liikkuminen, leikkiminen, rajojen ylittäminen, uusien taitojen hankkiminen), jännitys, fyysisten taitojen oppiminen
 - aikuisten tulee hoitaa, pitää huolta ja turvata turvallisuus
 - aikuisen pitää luoda yksilöllinen, lämmin vuorovaikutus lapseen
 - aikuisen tulee tukea lasten keskinäisiä suhteita; sovittaa riitoja
 - vähemmän kieltoja ja toiminnallisuuden rajoituksia

VAIKUTUS LAINSÄÄDÄNTÖÖN JA MUUHUN VALTAKUNNALLISEEN OHJAUKSEEN

- tutkijoiden johtopäätöksiä

- lapsilla oma, vanhemmista riippumaton näkökulma varhaiskasvatukseen
- lapset tarkastelevat varhaiskasvatuksen arkea nimenomaan lapsille suunnattuna toimintana
 - varhaiskasvatuksen näkeminen lapsen oikeutena ja lapselle suunnattuna palveluna on perusteltu
- lainsäädännössä olennaista luoda lasten keskinäistä vuorovaikutusta optimaalisesti mahdollistavia puitteita
 - lapsiryhmien maksikoko, suhdeluvut => turvaavat lapsen arjen
- lainsäädännössä otettava huomioon henkilöstön kelpoisuuksissa hoito-, vuorovaikutus- ja pedagoginen osaaminen
- varhaiskasvatuksen mediakasvatus => uusi varhaiskasvatussuunnitelman perusteasiakirja
- varhaiskasvatuksen hoiva- ja pedagogiset käytännöt tarkasteluun
- kasvatuskäytännöissä huomio sukupuolten tasa-arvoon ja sukupuolirajoja rikkovaan toimintaan
- lasten innokkuus oppia uusia asioita ja taitoja => olettamukset varhaiskasvatusikäisen lapsen oppimisesta ja käytännöt oppimisen edistämiseksi
- lasten osallisuuden lisääminen

VARHAISKASVATUSLAKI, poimintoja

- tullut voimaan 1.8.2015
- lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) muutos, lain nimeksi varhaiskasvatuslaki
- varhaiskasvatus määritelty: ”Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen *suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka*”
- varhaiskasvatuksen kattavat tavoitteet
- subjektiivinen oikeus on ensisijaisesti lapselle kuuluva oikeus
- korostetaan lapsen etua toiminnan järjestämisessä
- lasten ja vanhempien osallisuutta ja vaikuttamista vahvistetaan
- säädetään varhaiskasvatusympäristöstä sekä toimitilojen ja –välineiden asianmukaisuudesta ja esteettömyyden huomioimisesta
- paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen velvoittavaksi
- enimmäisryhmäkoon säätäminen

Varhaiskasvatuksen tavoitteet uudistetaan

Uudistettu 2 a §, 1-10 kohtaa, ”..varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;

Varhaiskasvatuksen tavoitteet

- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.”

Lasten ja vanhempien osallisuus

- Uusi 7 b §

”Lapsen varhaiskasvatusta toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla.”

”Myös lapsen vanhemmille tai muille huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin.”

”Lapsille ja heidän vanhemmilleen tai muille huoltajilleen on toimintayksikössä järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.”

Lapsen etu huomioon

- Uudistettu 11 §

”Kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Päivähoitoa suunniteltaessa ja järjestettäessä on huomioitava lapsen etu.”

- Perusteluissa todetaan mm., että lapsen edun huomioiminen perustuu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklaan, jonka mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

KIITOS!

YHTEYSTIEDOT

KT, opetusneuvos

Kirsi Alila

Puh. 02953 30365

kirsi.alila@minedu.fi